

Деякі проблеми залучення та використання інвестицій

Розглянуті нагальні проблеми інвестиційної діяльності в Україні. Окремо акцентується увага на необхідності впровадження сприятливого податкового режиму у інвестиційній діяльності, зокрема шляхом застосування норм прискорення амортизації основних фондів підприємств з метою більш ефективного залучення інвестицій в іноваційні проекти.

інвестиції, інвестиційний клімат, податковий режим, капіталізація прибутку

В останні роки економіка України демонструє досить високі темпи зростання. Так, за результатами 2003 року зростання ВВП сягнуло 9,3%, а за програмою уряду зростання ВВП у 2004 році становитиме не менше 9,5%.

Очевидним є той факт, що стабілізація і зростання економіки є однією з найважливіших передумов покращення інвестиційного клімату в Україні.

Економіка України потребує значних обсягів інвестицій з метою модернізації матеріально – технічної бази народного господарства та запровадження іноваційної моделі розвитку економіки країни. Однак, рівень залучення як іноземних, так і вітчизняних інвестицій недостатній для швидкого прискорення модернізації економіки.

Для розуміння причин, що зумовлюють таке становище та виправлення ситуації, необхідно визначити перелік заходів, застосування яких необхідне для встановлення сприятливого інвестиційного клімату в економіці України.

Складовою частиною таких заходів є запровадження належного податкового режиму.

Зважаючи на актуальність питань щодо подолання проблем, які стоять на заваді впровадження сприятливого інвестиційного клімату, в Україні з'являються публікації на згадану тему. Автори публікацій стверджують, що незважаючи на зростання темпів розвитку економіки України, темпи залучення інвестицій не відповідають потребам економіки країни. [1;2].

Аналізуючи комплекс причин, що заважають ефективному залученню інвестицій в економіку України, автори досліджень недостатньо звертають увагу на таку складову частину успішного залучення інвестицій, як запровадження сприятливого податкового режиму інвестиційної діяльності.

Метою даної роботи є висвітлення загальних проблем, що заважають залученню інвестицій в економіку України і, зокрема, проблем, що заважають впровадженню необхідного податкового режиму для ефективного залучення інвестицій.

За даними Держкомстату, за роки незалежності прямі іноземні інвестиції в економіку України станом на 2002 р. наростаючим підсумком у сукупності склали 4745,2 млн. доларів США, на 2003 р. – 6037,5 млн. доларів США, а на перше півріччя 2004 р. – 7324,8 млн. доларів США. За підсумками 2003 р. економіка України отримала іноземних інвестицій на суму понад 1,2 мільярдів доларів США, а за прогнозом уряду надходження іноземних інвестицій в 2004 р. становитиме 1,3 – 1,5 мільярдів доларів США.

Отже, валові показники надходжень іноземних інвестицій мають позитивну динаміку, але ці показники не відображають дійсний стан інвестиційної діяльності в країні, роль інвестицій у підвищенні якісного стану економіки.

Заслуговує на увагу також аналіз розподілення іноземних інвестицій в економіку України за галузевими ознаками та аналіз складу країн – інвесторів.

Так, найбільшу кількість іноземних інвестицій отримали харчова промисловість – 19% від загального обсягу і торгівля – 15%. В той же час, електронна промисловість отримала лише 1% загального обсягу іноземних інвестицій.

На друге місце за рівнем інвестицій в економіку України, починаючи з 1990 р. вийшов Кіпр, інвестиції з якого склали 1077,0 млн. доларів США, що майже дорівнює сумі інвестицій найбільшого інвестора – США, які становлять 1085,9 млн. доларів США. До першої десятки за кількістю інвестицій входять також Віргінські та Британські острови – 363,1 млн. доларів США.

Таким чином, кількість іноземних інвестицій в економіку України насправді незначна і не відповідає потребам реформування економіки на сучасному якісному рівні. Галузеве розподілення інвестицій вказує на те, що інвестори вкладають кошти переважно до тих галузей народного господарства, де існує швидке обертання капіталу і де можна швидко отримати прибутки від здійснених інвестицій, наприклад в торгівлі. Кількісні показники отриманих інвестицій за країнами їх надходження безумовно свідчать про українські коріння значної частини цих коштів, адже загальновідомо, що Кіпр та Віргінські острови є офшорними зонами, куди впродовж багатьох років утікав тіньовий капітал з України.

Отже, незважаючи на позитивну динаміку росту економіки України та покращення інвестиційних рейтингів країни, іноземні інвестиції в наукомісткі, фондомісткі галузі економіки залучаються в незначних обсягах. Це свідчить про невпевненість інвесторів в стабільності економіки України на довгостроковий період, який необхідний для прибутковості потужних довгострокових інвестиційних проектів.

Повернення тіньових українських капіталів у вітчизняну економіку є позитивним явищем, однак це зумовлено обізнаністю власне українських інвесторів з реальними умовами інвестиційної діяльності в Україні та їх економічними можливостями.

Таким чином, без подолання проблем, що стоять на заваді інвестування до сучасних іноваційних проектів, Україна не може розвиватися інтенсивним шляхом, притаманним розвиненим країнам світу.

Слід зазначити, що за даними офіційної статистики, станом на 2003 р. в Україні тільки 13,4% від загальної кількості підприємств займалися іноваційною діяльністю. В той час у США, Японії, Німеччині, Франції іноваційних підприємств нараховується до 70 – 80% від загальної кількості. Одночасно в Україні спостерегається тенденція до скорочення впровадження нових прогресивних технологій і навіть підприємства недержавної форми власності не впроваджують дорогі прогресивні технології та технологічне обладнання, віддаючи перевагу тимчасовим вигодам.

Отже, без створення належного інвестиційного клімату неможливо залучати та використовувати в іноваційних процесах прямі іноземні інвестиції. Саме грамотна політика по залученню західного капіталу у сферу виробництва продукції найвищої технологічної якості дозволила Китаю стати найбільшим у світі експортером технологічної продукції, хоча ще наприкінці 80-х років структура китайського експорту мало відрізнялась від структури українського. Відносно вибору найбільш перспективних для української економіки галузей, слід зазначити, що загальну ситуацію в світовій економіці та місце країни у світовому господарстві та системі

світового розподілу праці сьогодні визначає рівень розвитку наукоємних галузей промисловості, пов'язаних з використанням високих технологій.

Загальний обсяг світового ринку продукції наукоємних галузей оцінюють приблизно в 2,5 – 3 трлн. доларів США на рік, у тому числі більш ніж 1 трлн. доларів США складає міжнародна торгівля високотехнологічними виробами. Присутність України на міжнародному ринку помітна лише у таких сегментах, як ядерні технології, зброя і військова техніка, виробництво ракетних двигунів та комерційні запуски супутників, що зумовлено технологічною спадщиною Радянського Союзу. Одночасно, лише трохи більше однієї десятої випуску наукоємних виробів забезпечується радіоелектронним комплексом, який власне є основною рушійною силою швидкого прогресу інформаційно – комунікаційних технологій та сучасних структурних зрушень в економіках розвинених країн.

Таким чином, незважаючи на загальне інвестиційне поживлення, в багатьох галузях народного господарства відчувається недостатність капіталовкладень в науку і модернізацію засобів виробництва, що призводить до випуску продукції з низькою конкурентоздатністю. Обмеженість можливостей підвищення технологічної конкурентоздатності обумовлена значним відставанням більшості українських підприємств від іноземних конкурентів за рівнем продуктивності праці і капіталу. Ця обставина, навіть з врахуванням суттєво більш дешевої робочої сили, не дозволяє підтримувати низькі конкурентні ціни у середньому і довгостроковому періодах внаслідок зростаючих експлуатаційних витрат і за умов вибуття капіталу, що не відтворюється в умовах дефіциту інвестицій.

Результати неодноразових соціологічних опитувань представників іноземних бізнесових кіл виявляють причини низьких темпів вкладень іноземних інвестицій в економіку України, зокрема, це недовіра до державної макроекономічної політики; відсутність достовірної, у тому числі статистичної, інформації для прийняття практичних рішень і прогнозування; ненадійність економічного законодавства і його постійні зміни; низька дисципліна виконання контрактних зобов'язань; громіздка і складна бюрократична система у сфері створення нових підприємств; вкрай забюрократизована сфера державного регулювання підприємницької діяльності, у тому числі система реєстрацій і ліцензування; низький рівень судового захисту підприємницьких прав та інтересів; надмірне втручання правоохоронних органів у сферу підприємницької діяльності; застосування владними структурами впливу на підприємництво неринковими засобами; безперервний необґрунтований тиск на підприємства з боку податкової служби, що є наслідком складання планів податкових надходжень до бюджету за адміністративними рішеннями, а не в результаті економічного прогнозування; всілякі обмеження при здійсненні експортно – імпорتنих операцій; малорозвинена інфраструктура ринку; нерозвинений фондовий ринок; обмеження на ринку нерухомості; корупція та вплив кримінальних структур в усіх секторах економіки; монополізація деяких секторів ринку державними компаніями або наближеними до влади приватними компаніями; наявність пільг і преференцій наближеним до влади фінансово – промисловим групам, що має наслідком недобросовісну конкуренцію; несприятливий податковий режим в умовах нерозвиненої економіки.

Таким чином, усунення цього далеко не повного переліку перепон на шляху встановлення сприятливого інвестиційного клімату в Україні потребує застосування комплексних структурних заходів.

Аналізуючи окремо податковий режим в Україні, слід зазначити його відверто фіскальний характер та відсутність достатньої стимуляції до інвестування в проекти створення новітніх виробництв.

Відповідаючи на постійні звернення підприємницьких кіл про необхідність зменшення податкового тягаря, державні посадовці посилаються на те, що в Україні податкове навантаження менше ніж у багатьох країнах Західної Європи. Таке порівняння є вкрай некоректне, оскільки рівень розвитку економік постіндустріальних країн, їх всебічна врегульованість та стабільність дозволяє витримувати більш високий рівень навантаження. При цьому, компанії в згаданих країнах мають настільки значні власні капітали та інвестиційні кошти, що дозволяють їм постійно фінансувати наукові розробки, впроваджувати прогресивні технології, випускати новітні конкурентоздатні вироби.

Практика світового розвитку свідчить про те, що для країн, які знаходяться на стадії ринкової трансформації, коли можливості у відношенні мобілізації внутрішніх інвестиційних ресурсів обмежені, особливе значення набувають проблеми податкового режиму інвестиційної діяльності.

Економіка України характеризується застарілою морально і фізично матеріально – технічною базою і розвивається, головним чином, екстенсивним шляхом. Отже, нагальною потребою економіки є запровадження іноваційної моделі розвитку, що неможливо без створення сприятливих, у тому числі податкових умов інвестування.

Таким чином, податкові рецепти для економік різних рівнів розвитку суттєво різняться і підприємства України потребують податкових умов, що забезпечують швидку модернізацію засобів виробництва.

Важливим напрямком у реалізації сприятливого податкового режиму повинно бути скорочення до мінімуму навантаження на фонд заробітної плати. Це дасть можливість підприємствам підвищити заробітну плату своїм працівникам і вивільнити частину коштів на потреби відтворення виробництва. При цьому, слід зазначити, що опасіння відносно зменшення надходжень до соціальних фондів є безпідставними, оскільки досвід запровадження прибуткового податку з фізичних осіб на рівні 13% яскраво свідчить про збільшення податкових надходжень внаслідок легалізації „тіньової” частини заробітної плати і розширення бази оподаткування. Отже, згаданий досвід можна використовувати і стосовно соціальних відрахувань, що буде мати корисний ефект як для підприємств, так і для державних соціальних фондів.

Важливим джерелом фінансування інвестицій має стати капіталізація прибутку, що можливо за умови лібералізації оподаткування прибутку підприємств.

Аналізуючи динаміку нормативного регулювання оподаткування прибутку підприємств за минулі роки, слід зазначити, що на догоду тимчасовим фіскальним інтересам, законодавство не стимулювало підприємства до накопичення капіталу з метою інвестування в створення нових та в модернізацію старих основних засобів.

Головним нормативним документом, що регулює зазначені питання, є Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств”. Відповідно до п.п. 8.2.2 ст.8 цього Закону, основні фонди підприємств розподілені на такі групи:

група 1 – будівлі, споруди, їх структурні компоненти ...;

група 2 – автомобільний транспорт і запчастини до нього, побутові електронні, оптичні, електромеханічні пристрої та інструменти, інше офісне обладнання та приналежності до нього;

група 3 – будь – які інші основні фонди, що не включені до груп 1,2,4;

група 4 – електронно – обчислювальні машини, інші машини для автоматичної обробки інформації, їх програмне забезпечення і таке подібне.

Чинні до 01.01.2004 р. норми амортизації в розрахунку на податковий квартал становили:

група 1 – 1,25%; група 2 – 6,25%; група 3 – 3,75%.

Відповідно до Закону України від 01.07.2004 р. „Про внесення змін в Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств”, норми амортизації були встановлені у відсотках до балансової вартості кожної з груп основних фондів на початок податкового періоду в наступних розмірах (в розрахунку на податковий квартал): група 1 – 1 – 2%; група 2 – 2 – 10%; група 3 – 6%; група 4 – 15%.

Отже, законодавці дещо зменшили податковий тиск шляхом прискорення амортизації основних фондів, але постає питання: чи достатня запроваджена лібералізація для швидкого подолання технологічного відставання України від розвинених економік західних країн? На зазначене питання слід відповісти, що запроваджені зміни недостатні для досягнення швидких темпів модернізації економіки.

Враховуючи ту очевидну обставину, що інвестиційні кошти не є благодійними, а їх метою є отримання максимального прибутку у мінімальні строки, необхідною передумовою є створення найбільш сприятливих умов ефективності інвестицій шляхом прискорення амортизації нових основних фондів. При цьому, слід пам'ятати, що для української економіки не можна застосовувати звичайні для розвинутих країн норми амортизації, оскільки стратегічним завданням для України є подолання відставання від провідних економік світу.

Таким чином, для забезпечення зазначеного завдання необхідно відмовитися від фіскального погляду на суб'єктів економічної діяльності і надати можливість підприємствам радикально прискорювати амортизацію основних фондів з метою більш ефективного залучення інвестицій для швидкої модернізації матеріально – технічної бази. Отже, доцільними та відповідними інноваційній моделі економіки були б наступні норми амортизації: група 1 – 5 – 10%; група 2 – 10 – 15%; група – 3 – 20 – 25%; група 4 – 30%.

Значне прискорення амортизації зумовлене також швидким прискоренням науково – технічного прогресу у світі, що призводить до відповідного швидкого морального старіння техніки і технологій. Тому для галузей, які найбільш динамічно розвиваються у світі, можливе застосування ще більш радикальних умов окупності інвестицій.

Податкові аспекти створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні мають актуальне значення і потребують подальшого вивчення.

Зростання економіки України, що значною мірою викликане сприятливою для українського експорту кон'юнктурою міжнародного ринку, необхідно використати для модернізації вітчизняної економіки, виведення її на передові технологічні позиції, що вимагає рішучого застосування комплексних заходів, у тому числі, відмови від суто фіскального відношення до суб'єктів господарської діяльності.

Список літератури

1. Мелкумов Я.С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирование инвестиционных проектов. М.: ИКЦ «ДИС», 1997.
2. Ковалев С. Это вряд ли...// Бизнес. – 2004. - №39. – С. 34.

Рассмотрены наиболее важные проблемы инвестиционной деятельности в Украине. Отдельно акцентируется внимание на необходимости внедрения благоприятного налогового режима в инвестиционной деятельности.

Here's the consideration of some investment activity problems in Ukraine. Attention also is attracted to the necessity of inculcation of favourable tax regime in the investment activity, in particular by way of using norms of quickening amortization of enterprises' main funds in order to apply investments to the innovation projects more effectively.